

**beretka
ferenc**

**krúdy
gyula
pályaképe**

**Bori Imre: KRÚDY GYULA, Forum, Újvidék,
1978.**

Nagy írónk születésének 100. évfordulója évében és annak apropójával jelent meg a Forum Könyvkiadó és Bori Imre nagy vállalkozásának eredménye, a Krúdyról szóló kismonográfia, mintegy folytatójaként a Kiadó által megkezdett kismonográfia-sorozatnak, melynek első darabja a szintén jubiláló Miroslav Krleža munkásságát dolgozta fel.

A Krúdy-kötet szándéka elsősorban az, hogy meg-
rajzolja az író hatalmas életművéből kibontakozó —
sok vonatkozásában változatos, olykor ellentmondásos
— pályaképét, alkotói portréját.

Bori az irodalomtörténész módszereivel dolgozik, de kismonográfiája nem a műfajra szinte kötelező szabályszerűségeknek eleget téve épül fel: szövegközpontú szintézis, amely elsősorban a monográfia szerzőjének kutatási eredményein alapszik, s csak elvétve hivatkozik az egyéb Krúdy-kutatások által felmutatott eredményekre. Ez egyrészt azzal magyarázható, hogy a kutatás mindmáig rengeteg Krúdy-problémát figyelmen kívül hagyott, másrészt azzal, hogy a monográfia szerzőjének eredeti értelmezése tükrében igyekszik a Krúdyról alkotott képet kivetíteni, így a kismonográfia Bori Imre *A magyar irodalmi avantgarde* című háromkötetes munkájának, valamint, a *Fridolin és testvérei* című tanulmánykötetének rész-eredményeit is hasznosítja.

A könyv Krúdy munkásságának egyfajta időrendbe illesztésére épül, mely egyrészt a Krúdy-opusz irodalmi–művészeti, nyelvi sajátosságain, másrészt az írói világkép szembeütköző változásain alapszik. Ennek megfelelően Bori Krúdy munkásságának a századfordulóra eső részéről beszélve egyrészt írói „modernségét” hangsúlyozza, másrészt szembeszáll azzal az elterjedt állítással, miszerint Krúdy első alkotói időszakában a „milkszathos” modor megtestesítője. Elismeri ugyan, hogy a dzsentri téma központi probléma, s hogy kísért az anekdotizmus hagyománya, azonban figyelmeztet arra is, hogy „*Krúdy... a kísérletezés éveit éli, formavilága is változatosabb, mint közhelyszerűen sejtetni szoktuk*”. S nem véletlenül emlegeti ebben az időben oly nagy előszeretettel Turgenyev nevét. Elsősorban a hősök világfelfogása alapján, melyet kapcsolatban Bori leszögezi, hogy cinizmusnak még nem nevezhető ez a magatartás, de a nihilizmus ténye elvitathatatlan. S arra is figyelmeztet, hogy már az 1900-as évek elején felsejlett Krúdy előtt a kisregényforma nagy metamorfózisának lehetősége, mely az „*álom és való, a vágy és valóság, ember és szerep skválitásain, a reális, irreális játéka*in” alapult, nem véletlen tehát a „modern” jelző.

Krúdy korai novellisztikáját a kismonográfia a századvégi magyar novella tükrében igyekszik megmutatni, hangsúlyozva azonban Krúdy ekkori novellisztikájának sajátos polarizálódását is, melynek egyik sarkát a dzsentrinovellák képezik, a másikat sajátosan modern hangvételű elbeszélések, melyek tematikája gyakran a gyermekkorból való, s mind témaválasztásában, mind megszólalásában Csáth Géza juttatja eszünkbe. A tízes években a középkori tematika is jelentős helyet kap, eredményeként Krúdy „*felszabadul az anekdotikus novella kényszerétől*”, sőt a század első évtizedében a szecessziós novella lehetőségéig is eljut.

A Szindbád, mint Krúdy munkásságának egyik központi problémája, tulajdonképpen a modern íróvá válás első konkrét eredménye. Bori ezzel kapcsolatban azonban leszögezi, hogy Szindbád a XX. század elején „*korunk hőse*”, akinek az a feladata, hogy „*a kiábránduló valósággal szembenézzen*”, tulajdonképpen csak reprodukálja azt, amit más novellahősök tettek, s megméri, ami az emlékekből realitásként megmaradt.

Igen lényeges megállapítása a kismonográfiának ezzel kapcsolatban az, hogy tulajdonképpen a lelki szennázciók novellái ezek. Szindbád szecessziós figura, aki-ben a múlt és jelen dialektikája fedezhető fel, s irodalmi ősképet valahol Jókainál kell keresni.

A szecesszió fényében igyekszik megvilágítani a szintén nagyon jelentős Postakocsi-regények alakjait is, különösen Alvinczi Eduárdot. A Postakocsi-regényekben a társadalmi megközelítés jelentős, mely egyrészt a kor (budapesti) társadalmi és nem utolsósorban erkölcsi vonatkozásait rajzolja meg igen erőteljes vonalakkal. Ennek központi kérdése a „*Budapest egy nagy bordélyház*” metafora, melynek általános és egyéni vonzástereit szintén központi kérdésként taglalja, s összefüggésben látja a személyiségfejlődés problémájával.

Rezeda Kázmér alakjában a látszat és a valóság örök antagonizmusa válik úrrá, a kismonográfia tanulsága szerint, nem Szindbád Krúdy életművének hőse, hanem Rezeda Kázmér, „*a világról a leglényegesebb mondanivalóját éppen az ő alakja köré font regényekben mondja el*”.

A Brecht-értelmezés analógiájáról Bori bevezeti a Krúdy-effektusok fogalmát, melyek szerinte közlés-funkciójú elemek, a szövegháttér sajátosságai, melyeket a művek képvilágának vizsgálata révén lehet megközelíteni. Ezek az ún. Krúdy-effektusok mikrorealitások, melyek a szövegháttér képanyagában vannak

jelen, s az eszmei mondanivaló vonzaspontjai felé közelednek.

A monográfia hosszan taglalja a Krúdy-epika lényeges mozzanatait. Csak sajnálhatjuk, hogy a tisztán prózapoeitikai megállapítások szintézise elmarad, s hogy e lényeges, kevésbé irodalomtörténeti, inkább — elméleti megállapítások a monográfia szövegében elszórtan jelennek meg. Nyilvánvaló, hogy az irodalomtörténésznek elsősorban az alkotói pályakép megrajzolása volt a célja, azonban munkájának eredményét egy ilyen szintézis csak növelhette volna, annál is inkább, mert a szintézishez szükséges részeredményeket a vizsgálat „menet közben” nagyjából felmutatja. Így azonban a továbbgondolást, továbbmondást ösztönzi.

Társadalmi-etikai szempontból Krúdy képzetét egy sajátos kettősség izgatja. A Felvidék átlomszerűségével szemben a budapesti életét állandóan etikai kérdéseként taglalja. Igyekszik a „*látszatok*” mögé tekinteni, le akarja rántani a leplet művei világának társadalmi hátteréről is.

A kismonográfia kérdések sokaságát veti fel. Már ez eleve eredménynek számít, tekintve, hogy a Krúdy-problematika megannyi kérdése a vizsgálatok során eddig fel sem merült. Azonban az irodalomtörténész kronológikus-korszakoló módszere a kérdések egy sorát, törvényeiből következően, váriasz nélkül hagyja vagy csak menetközben érinti. Gondolunk itt a prózapoeitikai kérdéseken kívül a szellemtörténeti, társadalmi vonatkozások megvilágítására, a hősök jellemfejlődésének, jellemváltozásainak megrajzolására is, természetesen etikai, társadalmi és nem utolsósorban lélektani tények alátámasztásával, bár a jellemvizsgálat a kismonográfiában központi helyet foglal el, s mint részterület talán a legtöbb felvetett kérdésre megbízható választ ad.

A recenzió írójának nincs módja arra, hogy sorra vegye mindazokat a jelentős és eredeti megállapításokat, amelyekkel a kismonográfia hozzájárult a köztudatban élő Krúdy-kép alakításához, árnyalásához, sőt lényeges vonásainak egyértelmű megrajzolásához, azt azonban nem vitathatja el, hogy a könyv nagymértékben előre vitte a Krúdy-kutatást. Felvetett kérdéseinek sokaságával, s sok lényegbevágó kérdés eredeti megválaszolásával is.

S még ha vizsgálati módszeréből következően, egyes részmegállapítások szintézis nélkül maradtak is, úgy érezzük, hogy egy alkotói pályakép meglehetősen árnyalt, meglehetősen sokszínű és összetett voltának legtöbb részletében, s amennyire-annyira egészében is megvilágítást nyert.